

**ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ЯШАШ МАНЗИЛЛАРИДАН
УЗОҚ МУДДАТГА КЕТГАН ШАХСЛАР БЎЙИЧА ИШЛАШ
ФАОЛИЯТИ ТУШУНЧАСИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ**

ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ ФАОЛИЯТИ КАФЕДРАСИ

РУЗМАТОВ ЗОХИДЖОН ХУШНУДБЕК ЎҒЛИ

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Хуқуқбузарликлар
профилактикаси йўналиши бўйича таълим олаётган курсанти*

АННОТАЦИЯ:

Битирув малакавий ишида тадқиқот мавзусининг долзарблиги, предмети, объекти, вазифалари, профилактика инспекторларининг фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорлиги тушунчаси, бугунги кунда бандлик органларининг хуқуқбузарликлар профилактикасидаги ролининг аҳамияти, ушбу ҳамкорликнинг хуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олишдаги аҳамияти, ҳозирги ҳолат, шунингдек ушбу ҳамкорлик доирасидаги қатор муаммо ва камчиликлар ҳамда уларни бартараф етиш бўйича бир қатор таклифлар ишлаб чиқилган.

Шартли қисқартмалар:

- ИИО**-ички ишлар органлари;
- ТП** – Таянч пункти;
- МЖТК** – Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс;
- ЖК** – Жиноят кодекси;
- ЖИК** – Жиноий ижроия кодекси;
- ХМҚО** – Хуқуқни муҳофаза қилувчи органлар;
- ЖТС**-жамоат тартибини сақлаш;
- ИИВ**-ички ишлар вазирлиги;
- ИИБ**-ички ишлар бошқармаси.

Ички ишлар органлари ҳодимлари томонидан яшаш манзилдан узоқ муддатга кетган шахслар тўғрисидаги малумотлар доимий равишда йиғиб, таҳлил қилиб борилади.

Сўнгги йилларда ушбу йўналишда мамлакатимизда аниқ қадамлар ташланди. Масалан, Ўзбекистон Республикаси билан бир қатор давлатлар имзолаган битимларга асосан фуқароларнинг ўзаро келиб-кетиш тартиблари аниқ белгилаб берилди ва дипломатик паспортга эга бўлган айрим чет эл фуқароларига эса мамлакатимиз ҳудудига визасиз келиб-кетиш ҳуқуқи берилди.

Ўзбекистон Республикаси тадбиркорлари учун эса, ўз навбатида, ташқи иқтисодий фаолият эркинлиги ҳамда республика иқтисодиётининг хорижий

инвестициялар учун очиклиги, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар Ўзбекистон Республикасига кириши ва республикада бўлиши учун мавжуд бўлган кўплаб маъмурий тақиқлар ва чекловларнинг олиб ташланиши, ишбилармонлик алоқалари ва туризмнинг ривожланишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Италия, Испания, Буюк Британия, Франция, Бельгия, Латвия ва бошқа бир қатор хорижий давлатлар фуқаролари учун мамлакатимизга виза асосида келиб-кетишлари тартиблари соддалаштирилди ва қулайликлар яратилди. Айти пайтда Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ҳам турли мақсадларда хорижий мамлакатларга чиқишлари учун имтиёзлар сони ошиб бормоқда.

Узоқ муддат тушунчасига тўхталадиган бўлсак ўзбек тилининг изоҳли луғатида «узоқ» атамаси «вақт эътибори билан давомли, катта, кўп» маъноларини бериши кўрсатилган⁸. Бироқ, амалдаги қонунларда «узоқ муддат»нинг аниқ ҳуқуқий тушунчаси берилмагани сабабли, турли ҳуқуқ соҳаларида ушбу тушунчага турлича меъёрлар назарда тутилади. Жумладан, амалдаги Жиноят кодексининг 105-моддасида «...соғлиқнинг узоқ вақт, яъни камида 21 кун ёмонлашуви...» деб белгиланган бўлса, Фуқаролик кодексининг 43-моддаси мазмунида узоқ муддат сифатидан 10 кундан ортиқ муддат белгиланган.

Амалдаги Жиноят-ижроия кодексининг 76-моддасида узоқ муддатли учрашув вақти 3 суткадан 5 суткагача белгиланган бўлса, Меҳнат кодексининг 34-моддасида 15 иш кунидан кам бўлмаган муддат йиллик асосий таътил сифатида, 35-моддада йиллик узайтирилган асосий таътиллار муддати 30 календарь кун, айрим тоифадаги ходимларга эса ундан ҳам кўп қилиб белгиланган.

Фуқароларнинг узоқ муддатга чет элга чиқиши ва қайтиб келиши амалиёти таҳлилига асосан, узоқ муддатга чет элга чиқиш деганда уларнинг

1 ойдан кам бўлмаган муддатга чиқишларини назарда тутиш мақсадга мувофиқдир.

Узоқ муддатга кетган шахс – доимий яшаш манзилдан турли сабабларга кўра, яъни: ишлаш, даволаниш, дам олиш, саёҳат қилиш, хизмат сафари, ўқиш, танишларини кўриб келиш ва бошқа мақсадларда республика ҳудудидан уч ойдан кам бўлмаган муддатга чиқиб кетган шахслар.

Бугунги кунда мамлакатимиз фуқароларининг узоқ муддатга чет эл давлатларига чиқишлари ва қайтиб келиш жараёнларини тизимли равишда ташкил этиш ички ишлар органлари олдида турган асосий вазифалардан биридир. Шу сабабли ҳам узоқ муддатга чет эл давлатларига кетганлар билан ишлаш ички ишлар органлари фаолиятининг муҳим йўналишларидан бирига айланиб, у билан тизимнинг деярли барча соҳавий хизматлари

шуғулланмоқдалар. Айниқса, фуқароларнинг қонунга ҳилоф тарзда бошқа давлатларга чиқиб кетишларининг олдини олишда ички ишлар органлари, хусусан, профилактика, тезкор-қидирув, миграция ва фуқароликни расмийлаштириш ва бошқа бир қатор хизматларининг роли катта.

Ўтган йиллар давомида мамлакатимизда Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг чет элга чиқишлари тартибини белгилаб берувчи бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги ПФ-5005-сонли Фармони, «Хуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (14.03.2017 йил) ПҚ-2833-сонли, «Ички ишлар органлари фаолиятини янада такомиллаштиришга доир ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги (12.04.2017 йил) ПҚ-2883-сонли ва «Ички ишлар органларининг хуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (18.04. 2017 й.) ПҚ-2896-сонли, «Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини қўллаб-қувватлаш тўғрисида»ги (05.07.2017 йил) ПФ-5106-сонли, «Тошкент шаҳрида жамоат тартибини сақлаш, хуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишнинг сифат жиҳатидан янги тизимини жорий этиш тўғрисида»ги (14.02.2018 йил) ПҚ-3528-сонли, «Тошкент шаҳрида жамоат тартибини таъминлаш, хуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги (19.06.2018 йил) ПҚ-3786-сонли қарорлари сингари норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қабул қилиниши асосида ички ишлар органлари профилактик фаолиятида туб ислоҳотлар амалга оширилиб, улар юқори босқичга кўтарилди.

Мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда хуқуқбузарликлар профилактикаси, шунингдек ички ишлар органлари хуқуқбузарликлар профилактикаси хизматларининг янги тизими шакллантирилди.

Ўтган йиллар давомида мамлакатимизда Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг чет элга чиқишлари тартибини белгилаб берувчи бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, узоқ муддатга чет элга кетган фуқароларнинг айримлари турли хил оғир касалликларни юктириб олиб, яшаш манзилига қайтиб келганидан кейин билиб билмай уларнинг тарқатувчиларига айланиб қолмоқда. 2016 йил 16 сентябрьдаги «Ички ишлар органлари тўғрисида» ги қонуни¹

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг қўшма қарори“ Узоқ муддат хорижий

давлатда бўлиб яшаш манзилига қайтган ёки одам савдосидан жабрланган фуқароларга тиббий кўрикни ташкил қилиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш ва Ички ишлар вазирликларининг ўзаро ҳамкорлиги ҳақидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида'’ги қарорида узоқ муддатга чет элга кетган фуқароларнинг айримлари турли хил оғир касалликларни юқтириб олиб, яшаш манзилига қайтиб келганидан кейин билиб билмай уларнинг тарқатувчиларига айланиб қолмаслигини олдини олиш чоралари кўрсатиб ўтилган.

Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлигига келиб тушган маълумотларга кўра, чет элда узоқ муддатда бўлган фуқароларимиз турли салбий ҳолатлар, яъни йўл-транспорт, ёнғин ва бошқа ҳодисалар туфайли вафот этган ёхуд одам савдоси ёки бошқа оғир, ўта оғир жиноятларнинг қурбони бўлган.

Охирги вақтларда жаҳон миқёсида рўй бераётган воқеаларнинг таҳлили дин ниқоби остидаги турли кучларнинг маълум бир давлат ёки минтақадаги ижтимоий-сиёсий вазият барқарорлигини издан чиқариш йўли билан амалдаги ҳокимиятни эгаллашга қаратилганлигини кўрсатмоқда. Хусусан, Сурия, Миср, Покистон ва бошқа давлатларда содир бўлаётган ижтимоий беқарорлик сиёсий мақсадларни кўзламоқда. Бунга эришиш йўлида диний экстремизмнинг ғоявий қарашларидан ва турли террорчилик ҳаракатлари орқали тинч аҳоли орасида кўрқув ҳамда давлат ҳокимиятига нисбатан ишончсизлик руҳини уйғотиш каби усуллардан кенг фойдаланилган.

Профилактика инспекторининг яшаш манзилидан узоқ муддатга кетган шахслар аниқлаш ва улар бўйича ишлаш тартиби.

Фуқороларнинг ҳорижий давлатларига чиққанликлари ҳолатини, уларнинг мақсадлари ва қаерга кетганликларини аниқлаш муҳим масалалардан бири ҳисобланади. Ваҳоланки, узоқ муддатларга чет элга чиқаётган фуқаролар бу ҳақда ҳудудий профилактика (катта) инспектори ёки ички ишлар органларига хабар бермайдилар. Шунингдек, узоқ муддатга чет элга чиққан яқин қариндошлари ҳақида тегишли идоралар ёки ҳудудий профилактика инспекторларига белгиланган тартибда хабар берадиган фуқаролар ҳам камдан-кам топилади. Ушбу ҳолат ички ишлар органларининг тегишли соҳавий хизматлари, хусусан, ҳудудий профилактика инспекторларидан бундай тоифа фуқароларни, уларнинг қаерга ва нима мақсадда кетганлигини турли хил, жумладан тезкор йўллар билан аниқлашни талаб этади.

Узоқ муддатга кетган шахсларни аниқлаш – доимий яшаш манзилидан турли мақсадларда узоқ муддатга республика ҳудудидан чиқиб кетган шахслар ҳақида тегишли манбалардан зарур маълумотларни олиш ҳамда олинган маълумотларни тезкор йўллар билан текшириб кўриш.

Профилактика инспектори ички ишлар органлари ходимлари доимий яшаш манзилдан турли сабабларга кўра узоқ муддатга чет элга кетган ва қайтиб келган шахсларни аниқлаб ҳар бири бўйича “Узоқ муддатга кетган шахс ҳақида маълумот” варақасини тўлдириб, тезкор хизматларга тақдим этиб боради, узоқ муддатга чет элга чиқиб кетган шахсларни, уларнинг чиқиб кетиш мақсадларини аниқлаш, бу тоифадаги шахслар, уларнинг яқинлари билан тушунтириш, огоҳликка чақириш, виктимологик ва тезкор- профилактик ишларни олиб бориш, улар орасидан одам савдоси, наркотрафик, диний экстремизм ва терроризм билан боғлиқ жиноятлар содир этишга ёки уларнинг қурбони бўлишга мойил бўлган шахсларни, уларнинг жинойий алоқаларини аниқлаш, шунингдек диний экстремизм ва терроризм билан боғлиқ жиноятга алоқадорлигини текшириш, уларнинг жинойий фаолиятини фoш этиш ва унга чек қўйиш мақсадида мунтазам равишда керакли чора- тадбирларни амалга ошириб боришлари лозим.

Профилактика инспектори хизмат ҳудудида яшаш манзилдан узоқ муддатга кетган фуқароларни қуйидаги йўллар билан аниқлайди:

- маъмурий ҳудудда хизмат вазифаларини бажариш жараёнида турли хилдаги хизмат ҳужжатлари билан ишлаш, уларни ўрганиш орқали;
- маҳалла ҳудудидаги хонадонлар, ётоқхоналар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда паспорт тизими қоидаларига риоя этилишини назорат қилиш жараёнида;
- жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш жараёнида;
- маҳалла фуқаролар йиғинлари раислари, маҳалла посбонлари, хотин- қизлар бошланғич ташкилоти вакиллари, кўча боши, уй боши, йўлак бошилар ва бошқа жамоатчилик вакиллари билан бўлган суҳбатларда олинган маълумотлар асосида узоқ муддатга кетган шахсларни аниқлайди;
- шаҳар жойлардаги кўп қаватли уйларда рўйхатга олинган, бироқ узоқ вақт давомида уйда истиқомат қилмаётган фуқароларни маҳаллаларда тузилган хусусий уй-жой мулкдорлар ширкатларидан олинган маълумотлар асосида;
- ҳудудда назорат ишларини олиб боришда фуқаролар билан бўлган суҳбатларда улардан олинган маълумотлар асосида;
- касб-ҳунар коллежлари, академик лицейлар ва умумий ўрта таълим мактабларидан узоқ муддат ўқишга келмаётган ўқувчилар ҳақидаги маълумотлар асосида;
- корхона, муассаса ва ташкилотлардан узоқ вақт ишга келмаётган шахслар ҳақидаги олинган маълумотлар асосида;

– соғлиқни сақлаш органларидан касалликка қарши эмлаш ишларини амалга ошириш жараёнида яшаш жойида йўқ бўлган ёхуд белгиланган вақтларда тиббий кўриқдан ўтишга келмаган шахслар ҳақидаги маълумотлар асосида суриштириш ишларини амалга ошириш орқали;

– «Электртаъминот», «Иссиқсувқувват», «Газ таъминоти унитар корхонаси» ва шу каби бошқа ташкилотлардан электр, иссиқлик энергияси, сув ва газдан фойдаланганлик учун тегишли коммунал тўловларда.

Профилактика инспектори чет эл давлатларига саёҳатга, дам олишга, ишлашга, малака оширишга, яқин қариндошларини кўришга, ўқишга кетиб, белгиланган вақтда қайтиб келмаган фуқароларнинг рўйхатини тузади. Уларнинг яқин қариндошлари билан суҳбатлашиб, суриштириб қариндошларининг ўз вақтида келмаганлик сабабларини ўрганади, айтиб қайтиб келиш муддати ва бошқа зарур маълумотларни аниқлайди.

Бугунги кунда жойларда фуқароларнинг узоқ муддатга чет эл давлатларига чиққанлиги ҳолатини аниқлаш мақсадида, урта даражада ишчи гуруҳлар ташкил этилган. Булар:

- ҳокимликлар даражасидаги (вилоят, туман, шаҳар узоқ муддат ҳудудий штаби) «Узоқ муддат» ишчи гуруҳлари;
- шаҳар, туман ички ишлар идоралари даражасидаги «Узоқ муддат» ишчи гуруҳлари;
- маҳалла фуқаролар йиғинлари даражасидаги «Узоқ муддат» ишчи гуруҳлари.

Ҳокимликлар даражасидаги Узоқ муддат ҳудудий штаби таркибига вилоят, туман, шаҳар ҳокимлари ва уларнинг биринчи ўринбосарлари, ИИБ бошлиқлари, прокурорлар, Давлат хавсизлик хизматининг масъул ходимлари, хотин-қизлар қўмиталари раислари, маҳалла хайрия жамоат фонди раислари, Бандлик ва меҳнат муносабатлари бошқарма (бўлим)лари, солиқ, соғлиқни сақлаш органлари бошлиқлари, имом хатиблар киритилади.

Туман (шаҳар) ИИБда ташкил этилган «Узоқ муддат» штаби таркибига туман (шаҳар) ИИБ бошлиғининг жамоат хавсизлиги хизмати бўйича ўринбосари – ХПБ бошлиғи, патруль-пост ва жамоат тартибини сақлаш, тезкор-қидирув, миграция ва фуқароликни расмийлаштириш, йўл ҳаракати хавфсизлиги хизматларининг раҳбарлари киритилади.

Маҳалла фуқаролар йиғинида ташкил этилган «Узоқ муддат» ишчи гуруҳлари таркиби маҳалла фуқаролар йиғини раиси, профилактика инспектори, маҳалла имом хатиби, маҳалла фаоллари, маҳаллага бириктирилган газ, сув, электр таъминоти ходимлари, соғлиқни сақлаш, таълим муассасаларининг масъул ходимлари киритилиши мумкин.

«Узоқ муддат» ишчи гуруҳларини ташкил этишдан кўзланган асосий мақсад – доимий яшаш манзилларидан узоқ муддатга кетган шахсларнинг ҳақиқий сонини аниқлаш, уларнинг қаерга ва нима мақсадларда, қанча муддатга кетганлиги, ҳозирги вақтда яшаётган вақтинчалик манзили, қандай иш ва юмуш билан билан шуғулланаётганлиги, телефон рақами ҳақида батафсил маълумотлар олиш, доимий яшаш жойларига қайтиб келган шахслар билан тезкор-профилактик тадбирлар олиб бориш ва бу борадаги ишларни самарадорлигини янада яхшилашдан иборат.

Ушбу «Узоқ муддат» ишчи гуруҳлари таркибида бир неча гуруҳлар фаолият олиб бориши белгиланган бўлиб, шулардан бири «Фильтр гуруҳи»дир. «Фильтр гуруҳи»га туман, шаҳар ИИБ бошлиғининг биринчи ўринбосари бошчилик қилади. «Фильтр гуруҳи» раҳбарининг ўринбосари туман, шаҳар миграция ва фуқароликни расмийлаштириш бўлими бошлиғи бўлади, гуруҳ аъзоллигига тезкор вакил, профилактика инспектори ва эксперт криминалист киритилиши мумкин.

«Фильтр гуруҳи»нинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- узоқ муддатга кетган шахсларнинг рўйхатини тузиш ва таҳлил қилиш;
- узоқ муддатга кетган фуқароларнинг қаерга ва нима мақсадда кетганлиги ҳақидаги маълумотларни тўплаш;
- чет мамлакатларда узоқ муддат яшаб яшаш манзилларига қайтиб келган фуқаролар билан суҳбатлар ўтказиш;
- уларнинг диний экстремистик оқимларга аъзо бўлганликларини, мамлакатимизга тақиқланган адабиётлар, флешка, дисклар олиб кирганлигини аниқлайди;
- одам савдаси ва бошқа трансмиллий жиноятларга алоқадорлиги бўйича текширишларни олиб бориш;
- чет давлатларда фуқаролик паспортларини йўқотиб келган фуқаролар билан тезкор профилактик суҳбатлар ўтказиш, уларнинг жиноятларга алоқадорликларини аниқлаш;
- қидирувда юрган шахсларни аниқлаш;
- Давлат хавфсизлик хизмати ходимлари билан ҳамкорликдаги ишларни олиб бориш;
- ҳар кунлик ҳисоботларни ИИБ Терроризмга қарши курашиш бошқармасининг Одам савдосига қарши курашиш ва узоқ муддатга чиқиб кетган шахслар бўйича тадбирларни мувофиқлаштириш бўлимига юбориш.

Узоқ муддатга кетган шахслар билан ишлаш- доимий яшаш манзилларидан турли мақсадларда узоқ муддатга республика ҳудудидан чиқиб кетган шахсларни, уларнинг чиқиб кетиш мақсадларини аниқлаш, ҳисобини

юритиш, бу тоифадаги шахслар, уларнинг яқинлари билан тезкор- профилактик ишларни олиб бориш, улар орасидан трансмиллий (одам савдоси, наркотрафик, диний экстремизм ва терроризм билан боғлиқ) жиноятлар содир этишга мойил бўлган шахсларни, уларнинг жиноий алоқаларини аниқлаш, шунингдек, диний экстремизм ва терроризм билан боғлиқ жиноятга алоқадорлигини текшириш, уларнинг жиноий фаолиятини фoш этиш ва унга чек қўйиш мақсадида мунтазам равишда тезкор-қидирув ва профилактик тадбирларни олиб боришга айтилади.

Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 22 апрелдаги «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги қонуннинг 13-моддасига 15 кўра, маҳалла фуқаролар йиғини тегишли ҳудудда жамоат тартибини ва жамоат хавфсизлигини таъминлашда, шу жумладан фуқароларнинг келиши ва кетишини ҳисобга олишни ташкил этишда, вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ҳамда ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир ишларда ва уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга кўмаклашади деб белгилаб берилган. Шу боисдан ички ишлар органлари, бевосита профилактика инспекторининг маҳалла фуқаролар йиғинлари билан ҳамкорликда тегишли чора-тадбирларни амалга ошириши, хусусан улардан яшаш манзилларидан узоқ муддатга кетган шахсларнинг маълумотларини олиши ва таҳлил этиб бориши ушбу йўналишдаги ишларнинг самарадорлигини оширади.

Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»16ги қонунга асосан, узоқ муддатга кетган шахсларнинг ҳисобини юритишда маҳалла фуқаролар йиғинининг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга кўмаклашиши белгилаб ўтилган. Шунинг учун ҳам узоқ муддатга чет элга чиққан ва қайтиб келган фуқароларни ҳисобга олиш у истиқомат қиладиган маҳалла фуқаролар йиғини базасида амалга оширилмоқда.

Жойларда узоқ муддатга чет элга чиқиш юзасидан мурожаат этган ҳар бир Ўзбекистон Республикаси фуқароси билан яшаш ҳудудидаги маҳалла фуқаролар йиғини раиси, унинг диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчиси ва ички ишлар идораларининг ҳудудий профилактика инспектори билан яқка тартибдаги профилактик ва виктимологик суҳбатдан ўтганидан сўнг уни маҳалла фуқаролар йиғинида юритиладиган «Узоқ муддатга чет элга чиққан ва қайтиб келган маҳалла (қишлоқ, овул) фуқароларини қайд этиш китоби»да белгиланган тартибда ҳисобга олинганидан кейин тегишли маълумотнома берилади.

Маҳалла фуқаролар йиғини томонидан берилган шундай маълумотнома ички ишлар идоралари хорижга чиқиш, келиш ва фуқароликни

расмийлаштириш хизматларида фуқаронинг чет элга чиқишига рухсат бериш учун тақдим этилиши мажбурий бўлган ҳужжат сифатида қабул қилинади.

Профилактика инспектори яшаш манзилларидан узоқ муддатга кетган фуқароларнинг турли салбий иллатлар таъсирига тушиб қолиши, одам савдоси жиноятининг қурбонига айланиши ҳолатларини олдини олиш мақсадида куйидаги ишларни амалга оширишлари лозим:

- фуқароларга хорижий давлатларга ноқонуний (нолегал) йўллар билан чиқишнинг оқибатларини, одам савдоси ва бошқа жиноятларнинг қурбони бўлиб қолишлари мумкинлигини мисоллар орқали тушунтириши;

- фуқароларнинг диний экстремистик ва террорчи оқимларнинг таъсирига тушиб қолишларининг олдини олиш учун аҳолига хорижий давлатларда содир бўлаётган воқеа ва ҳодисалар ҳақида маълумотлар бериши;

- фуқароларнинг яшаш жойларида, корхона, ташкилот ва муассасаларда, ётоқхоналарда паспорт тизими қоидаларига риоя этилиши назорат тадбирларини ўтказиш ва бу жараёнда узоқ муддатга кетган шахслар ҳақидаги маълумотларни жамлаш ва таҳлил этиш ҳамда шахсларнинг қаердалигини аниқлаш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириши;

- тезкор хизмат ходимлари билан узоқ муддатга кетган шахслар бўйича тезкор-профилактик тадбирларни ташкил этиш ва ўтказиш, ишончли манбаларга топшириқ бериш, хуфиёна текширувлар ўтказиши;

- фуқаролар ўртасида хорижий давлатларга ноқонуний (нолегал) йўллар билан чиқишнинг оқибатларини тушунтириш мақсадида маҳаллалар, меҳнат жамоалари ва таълим муассасаларида Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 223- моддаси, МЖТКнинг, 226 ва 227-моддалари 17 талаблари ва уларда белгиланган жавобгарлик ҳақида маърузалар ўқиш, ушбу мавзуларда давра суҳбатлари ўтказиши;

- фуқароларнинг одам савдоси ва бошқа жиноятларнинг қурбони бўлиб қолишларининг олдини олиш мақсадида улар ўртасида тарғибот-ташвиқот ишларини олиб бориш, унинг салбий оқибатлари бўйича тайёрланган кино ва видеофильмлар намойиш этиши;

- мунтазам равишда маъмурий ҳудудда фуқаролар, маҳалла фаолларидан олинаётган уйда узоқ муддат бўлмаётган шахслар ҳақидаги ахборотларни тўплаш ва таҳлил этиш, улар юзасидан текширувлар ва суриштирувлар ўтказиш, бунинг учун уларнинг яшаш жойларига бориш, яқин қариндошлари, яқин алоқадаги танишларидан сўраш, шунингдек Ахборот маркази ва маъмурий жавобгарликка тортилган шахсларни ҳисобга олиш базасидан маълумотлар олиб туриш, уларнинг устидан хуфиёна текширувлар ўтказиш, ишончли манбаларга топшириқлар бериши;

– тезкор хизмат ходимлари билан узоқ муддатга кетган шахслар бўйича тезкор-профилактик тадбирларни ташкил этиш ва ўтказиш учун режалар ишлаб чиқиш, ушбу режалар асосида узоқ муддатга кетган шахсларнинг яқин алоқадаги танишлари ва қариндошлари устидан назорат ўрнатиш, улар бўйича ишончли манбаларга топшириқлар бериши;

– Бандлик ва меҳнат муносабатлари, маҳаллий давлат ҳокимияти ва фуқароларни ўзини ўзи бошқариш органлари билан ҳамкорликда аҳолининг кам таъминланган қисмини ижтимоий қўллаб-қувватлаш, ишсизликни бартараф этиш ва фуқароларни иш билан таъминлаш чораларини кўриш, ушбу вазифаларни бажариш мақсадида маъмурий ҳудудда кам таъминланган оилаларни аниқлаш ва уларга нафақалар тайинлаш бўйича маҳалла фуқаролар йиғинларига таклифлар киритиш, маъмурий ҳудудда меҳнат ярмаркаларини ташкил этиш ва уни аҳоли орасида тарғиб қилиш.

Профилактика инспекторлари томонидан маҳалла фуқаролар йиғинларидан ҳисобдан ўтмасдан узоқ муддатга чет элга чиқиб кетган шахслар аниқланган ҳолларда кўйидагилар амалга оширилади:

– профилактика (катта) инспектори узоқ муддатга кетган шахснинг доимий яшаш жойи бўйича суриштириш ишларини амалга ошириб, шахснинг ота-онаси, турмуш ўртоғи ва бошқа яқин қариндошлари билан суҳбат ўтказди. Суҳбат жараёнида узоқ муддатга кетган шахснинг оила аъзоларига турли чет эл давлатларига кетган шахслар жиноятга қўл ураётганликлари учун озодликдан маҳрум этилаётганлиги, жиноят қурбонига айланиб, одам савдоси қурбони бўлаётганлиги тўғрисида тушунтириш ишларини олиб боради ҳамда уларга қариндоши билан алоқада бўлганида унинг қаердалиги, қандай фаолият билан шуғулланаётганлиги ҳақида олган ҳар қандай маълумотни ички ишлар органига маълум қилишлари лозимлиги юзасидан огоҳлантириш чораларини кўради, шунингдек улардан қариндошининг узоқ муддатга кетишининг тўлиқ тафсилоти бўйича тушунтириш хатларини олади;

– узоқ муддатга кетган шахснинг кўни-қўшнилари ва яқин алоқада бўлган шахслар билан суҳбатлашиб, улардан яқин танишини қачон охириги марта кўрганлиги, қайси мамлакатга ва нима мақсадда кетганлиги, ким билан қачон кетганлиги ҳақидаги маълумотларни сўраб-суриштириб, кўрган-билганлари ҳақида тушунтириш хатларини олади;

– хизмат кўрсатиш ҳудудида истиқомат қилувчи доимий яшаш манзилидан узоқ муддатга чет эл давлатларига кетган ва қайтиб келган шахсларни аниқлаш чораларини кўриб, ҳар бир шахс бўйича маълумотларни белгиланган тартибда китобларда қайд этиб боради.

Профилактика инспекторидоимий яшаш жойидан узоқ муддатга чет элга кетган шахлар бўйича қуйидаги тезкор-профилактик тадбирларни амалга оширади:

а) доимий яшаш жойидан узоқ муддатга кетган шахс юзасидан шубҳали маълумотлар (диний экстремистик оқимларга кирганлиги, мойиллиги, уюшган жиноий гуруҳларга аъзолиги ва бошқалар) олинганда ички ишлар органлари раҳбариятига ва тезкор хизматларга билдирги орқали маълум қилинади;

б) тезкор хизмат ходими билан профилактика инспекторининг узоқ муддатга кетган шахс бўйича “Тезкор-профилактик тадбирлар18” режасини ишлаб чиқиш, уни раҳбариятга тасдиқлатиш ва ундаги тезкор-профилактик тадбирлар ижросини таъминланади;

в) узоқ муддатга кетган шахс бўйича махсус тоифадаги шахсларга топшириқ бериш ва ундан олинган ахборотлар юзасидан текширувлар ўтказилади.

Ҳуқуқбузарликларнинг оқибатларини олдини олишдан унинг барвақт профилактикасини ташкил этиш муҳим эканлигини инобатга олиб, профилактика инспектори таълим муассасалари билан ҳамкорликда касб- хунар коллежлари, академик лицей ва мактабларда мунтазам “Давомат” тадбирларини амалга ошириб боришлари, ўқишга узоқ вақт келмаган ўқувчилар аниқланганда, унинг сабаб ва шароитларини аниқлаши, айбдорларга нисбатан тегишли маъмурий таъсир чораларини кўрилишини ташкил этиши лозим. Мазкур йўналишда вояга етмаганларга доимий яшаш манзилларидан узоқ муддатга кетишнинг оқибатлари тушунтириш, бу борада видеороликлар, кинофильмлар намойиш қилиш, тарғибот-ташвиқот ишларини ташкил этиш муҳим аҳамият касб этади

Мамлакатимизда олиб борилаётган ислоҳотлар замирида фуқоролар ҳуқуқлари , еркинликлари ва қонуний манфаатларининг устин эканлиги ўз аксини топди.

Узоқ муддат хорижий давлатда бўлиб яшаш манзилига қайтган ёки одам савдосидан жабрланган фуқароларга тиббий кўрикни ташкил қилиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш ва Ички ишлар вазирликларининг ўзаро ҳамкорлиги ҳақидаги 17–сонли қўшма қарорига асосан хориждан келган ҳар бир республикамиз фуқороси қонунчиликда белгиланган тартибда тиббий кўриқдан ўтадилар.

Узоқ муддат хорижий давлатда бўлиб яшаш манзилига қайтган ёки одам савдосидан жабрланган фуқаролар қонунчиликда белгиланган тартибда тиббий кўриқдан ўтадилар.

Узоқ муддат хорижий давлатда бўлиб яшаш манзилига қайтган ёки одам савдосидан жабрланган фуқароларнинг тиббий кўриклари давомида касаллик аниқланган ҳолатда уларга ўз вақтида ва малакали даво ўтказилади.

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги томонидан ҳар чорак якунида узоқ муддат хорижий давлатда бўлиб яшаш манзилига қайтган ёки одам савдосидан жабрланган фуқаролар ҳақидаги маълумотлар ҳудудлар кесимида Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигига тақдим этиб борилади.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги ҳар чоракда Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги томонидан тақдим этилган маълумотлар билан тиббий кўриқдан ўтказилган фуқаролар ҳақидаги ҳисоботларни солиштиради, таҳлил қилади ҳамда натижасига кўра тегишли чора-тадбирлар белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги бу борада амалга оширилган ишлар ҳақида ҳар чорак якунида Одам савдосига қарши курашиш бўйича Республика идоралараро комиссиясининг таҳлилий ишчи гуруҳига маълумот тақдим этади. Фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, жамоат тартибини сақлаш, шахс, жамият ва давлат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикаси бўйича республикада яхлит ҳуқуқий тизим яратилган бўлиб, унда ички ишлар органлари муҳим ўрин эгаллайди.

Ўтган давр мобайнида ички ишлар органлари тизимини такомиллаштириш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Айниқса, ички ишлар органларининг маҳаллаларда жамоат тартибини сақлаш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш учун ташкил этилган қўйи бўғинини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш бўйича салмоқли ишлар қилинди.

Амалга оширилган чора-тадбирлар ички ишлар органлари фаолиятининг самарадорлигини ошириш, фуқароларнинг тинч ва осойишта ҳаёт кечиршини таъминлаш, юртимизда жиноятчиликнинг ўсишига йўл қўймаслик имконини берди.

Бугунги кунда юзага келаётган хавф-хатар ва таҳдидлар, аввало, халқаро терроризм, диний экстремизм, ноқонуний миграция, одам савдоси, ёшлар ўртасида халқимизга ёт ғоялар тарқалишининг тобора кучайиб бораётганлиги ички ишлар органлари олдига ўз вақтида уларнинг олдини олиш ва уларга барҳам бериш бўйича янги вазифаларни қўймоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Каримов.И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: Ўзбекистон, 2008

2. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Т., «Ўзбекистон», 2016. – 56 б
3. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови.– Т.,«Ўзбекистон», 2017.–48 б.
4. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги – инсон мафаатларини таъминлашнинг муҳим омилдир. – Халқ сўзи. – Т., 2017. 8 янв
5. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қаттиқ тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак / Ш.М.Мирзиёев; – Тошкент: «Ўзбекистон» НМИУ, 2017.
6. Мирзиёев Ш.М. Инсон манфаатларини таъминлаш учун аввало унинг ҳуқуқ ва эркинликлари, осуда ва фаровон ҳаёти ҳимоя қилинмоғи керак Халқ сўзи. – Т., 2017. 10 фев.
7. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга қурамыз. – Тошкент: «Ўзбекистон» НМИУ, 2017.
8. Мирзиёев Ш.М. Олий Мажлисга Мурожаатномаси // Халқ сўзи. – 2017. – 23 дек.
9. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ташкил этилганинг 26 йиллиги ва Ватан ҳимоячилари куни муносабати билан байрам табриги // Халқ сўзи.–2018.–13 янв.
10. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 28 йиллиги муносабати билан байрам табриги // Халқ сўзи.–2020.–8 дек.